

Hind 15 senti.

Rõigi maade töölised, ühinege!

II RÜNNAK

NOORSOTSIALISTLIK AJAKIRI

Mihkel Martna

Nr. 7 — september 1930

V aastakäik

Tööliste laul

Veel, veel, veel ja veel
meid hoiab puudus, orjus, töö.
Kuulge soost ja metsanurgast,
kuulge igast tööliskast,
kuulge inimekonna hüüet:
töö või surmaöö!

Mil, mil, millal, mil
torm tõukab valetornid need!
Kelmid ei pea valitsema,
angeldajad kasuisema,
vabalt inime peab looma,
käima vabalt teed.

Nüüd, nüüd, nüüd ja nüüd
sa vaata silmi vaenlasel:
öö on läind ja valgus väljas.
Üles, kes on orjad, näljas!
Kohtuotsus kurnajaile!
Võit meie eel!

Draamast: Musinahävitajad.
Tõlkind N. A.

Noorte koondamisele demokraatia poolt, fašismi vastu!

5. oktoobril kogu rahvusvaheline sotsialistlik noorsooliikumine peab oma päeva, sotsialistliku noorsoo päeva. See kasvab meil *noorsotsialistlikuks nädalaks*.

Igal sügisel töö algab uuesti. Igal sügisel koondame oma organisatsiooni suuremal arvul uusi seltsimehi, otsime uusi tööalasi ja asume uue hooga arendama sotsialistlikku generatsiooni, kes tahab võtta osa võimuvallutamisest sotsialismile ja sotsialismi ülesehitavast tööst. Sest tungigu kodanlus praegu tugevana pääle, olgu ta praegu uuesti koondand oma võimu, paratamatus on see, et uus generatsioon teostab suure murrangu sotsialismi poole.

Asetame omale ülesanded: mis teha praegu, milleks praegune organiseerumine?

Kodanlus, kes on hakand võitlema töölisklassi vastu uute *fašistlike* kude meetoditega, püüab röövida mõneks ajaks töölisklassilt kõik õigused ja asetada töölised tööorjade asendisse. Fašistliku meetodi hädaoht on selles, et töötavat rahvast ennast kasutatakse võitluses ta enese vastu. Eriti noorpölv, keda osatakse tõmmata kaasa mitmesuguste huvivahenditega ja hoida eemal nii poliitilisest mõtlemisest üldse kui töölisklassi asendi mõistmisest, võib sattuda teadmatult hädaohtu: *võitlema enese vastu, oma klassi vastu, oma vanemate, vendade ja õdede vastu*. Suurkapital ja riigiaparaat toetab noorte töölise ja intelligentide poliitilist lollis-tegemist. Tahame hoida alal poliitilist demokraatiat kui eelastet töölisklassi jõukogumiseks ja tõelise üheväärsuse, sotsiaalse demokraatia, sotsialismi, maksmapanekuks, siis peame hoolitsema sellest, et töötav ja töölisklassist võrsund noorpölv ei alluks kodanluse fašistlikele mõjudele, vaid omandaks oma klassiülesannetest selge teadvuse.

Noorsotsialistlikud ühingud kui teadlikud sotsialistliku mõtte arendajad ja sotsialistlikud enesekasvatuse organisatsioonid, samuti kõik noorsotsialistid, peavad olema teadlikud, mis tähendaks fašismi ajutine võit: see ei jõuaks muidugi hävitada sotsialistlikku liikumist, vaid see nõuaks

Karl Freiberg

Sotsialistliku partei südametunnistus

„Vana sms Martna — see on me partei südametunnistus“, lausus kord üks agaram partei töomees. Ja vaevalt küll keegi paremini oleks osanud iseloomustada sms Martna erilist osa Eesti Sotsialistlikus parteis.

Kuigi sotsialistlik töölisiikumine on päämiselt masside liikumine, massilooming, kus üksiku looming enam sulab ühte tervikuga, kaotab oma isikupärasema värvingu, siiski oleks ekslik väita, nagu liikumise juhtidel poleks suur mõju liikumise suunale ja iselaadile, nagu liikumise tegelaste temperament, mõtteselgus ja moraalne isiksus ei laenaks kogu liikumisele erisuguse ilme.

Ei tahaks ütelda küll, et Eesti Sotsialistlik Töölise Partei täielikult kannaks oma lugupeetuma veteraani nägu. Selle kujunemises on ju väga mitmesugused jõud ja isiksused kaasa mõjutand — positiivselt ja negatiivselt. Olles üldise lugupidamise osaline, on sms Martna ometi, vähe-malt viimaste aastate jooksul, sageli pidand oma seisukohtadega vähemusse jääma. Sageligi on ta pidand ägeda vastasrindlase tuliseid vastuväitlusi kuuldavale tooma partei juhtivais asutuses. Nii sageli on partei läind teist rada, oportunistlikumat ja olupoliitilisemat, kui vana sotsialismi sõdur oma kauaste kogemuste järgi on pidand õigeks. Aga kui siiski, kõigist eksisammudest ja kõrvalekaldumistest hoolimata, partei on enam-vähem jäänd õigele teele, vältind liigsesse oprtunismi sattumist või mõne isikliku intriigi rappa vajumist, siis on selles väga suur protsent sms Martna isikliku mõju teenet, rohkem kui seda vahest arvataksegi.

□

Sms Martna on nooruslikum, tulisem ja ägedam sõnasangar kõige nooremategi hulgas. Väsimatult on ta valvel partei ideoloogilise puhtuse ja praktilise sirgejoonelisuse eest. Iga tähtsama küsimuse otsustamisel kostab ta hoiatav hää, manitsedes jääma kõikumatult kõigis sammudes, mis partei astumas, sotsialistliku mõtte ja sihi huvide juurde. Kibedasti on ta arvustand parteid ja selle üksikuid samme — ja see arvustus ei ole kunagi jäänd kasuta parteile.

---

hulga ohvreid, see asetaks kogu inimkonnale määratud kannatused. Aas-taid kaotatud vabadust, hulk kaotatud inimelusid, pikk aeg sotsiaalset viletsust ja paratamatud ohvritega vabanemisvõitlused! Üksikute kodan-laste kasulõikamise pärast see ei tohi toimuda, üksikute huvides ei tohi lubada sellaseid ohvreid!

Et aga Eestiski fašistlik liikumine ei ole viirastus, on näidand küllalt tänavusuvised sündmused, kaitseliidu apraadi kasutamine fašismi organi-seerimiseks ja kodanluse sümpaatia esimesele äpardund katsele.

Meie liikumine peab olema noorpõlve hoiatajaks fašistliku kuritege-lise pettuse eest.

Meie organisatsioon peab varustama noori poliitilise teadvusega.

Meie organisatsioon peab levitama poliitilist mõtlemist ja klassisoli-daarsust ka väljapoole.

Meie organisatsioon peab tõmbama oma ümber võimalikult suured töötavate noorte hulgad enesearendamisele oma klassi vaimus, sest selle abil aitame kõige kindlamini säilitada poliitilist demokraatiat ja võidelda fašismi pääletungide vastu.

Sotsialismi eest! Reaktsiooni ja fašismi vastu!

Meil armastatakse ju nii tihti ennast uinutada pettepillidega, et parteis kõik on kõige paremas korras nii organisatsiooniliselt kui ka ideoloogiliselt, eriti ideoloogiliselt, või jälle oma isikut välja minnes alalõpmatult viriseda kõige üle, mis teised teind. Neile unistustele ja virisemistele on sms Martna julge ja arvustav sõna alati olnud parajaks vastumürgiks, äratand uinujaid, vaigistand asjatut hädaldamist, partei töö toond rohkem tegeliku võitluse pinnale. Sms Martna ei ole oma arvustusega kunagi olnud tagasihoidlik, pole tunnud aukartust partei ees siis, kui see teeb vigu, vaid alati oma sõna ütelnud otsekohealt ja teravasti rõhutatult. Sellane arvustus võib mõnikord olla ebaõige, isegi ülekohtune, kuid alati on see elustand partei eneseteadvust, aidand seda juhtida õigemale rajale.

Koalitsioonivalitsusest osavõtu küsimused, partei välispoliitiline joon, „Rahva Sõna“ sisu ja suuna küsimused — kui palju lahinguid on nende ümber löödud, kui palju on kostnud neist hoogsalt partei südametunnistuse hääl ja kui palju on see hääl mõjustandki partei edasist käitumist isegi siis, kui see on jäänd esiotsa hüüdjaks hääleks kõrves!

□

Eesti noorsotsialistidel on põhjust sms Martna tähtpäeval talle oma lugupidamist avaldada. M. Martna on neid väheseid vanemaid tegelasi, kes suure armastusega on jälgind sotsialistliku noorsooliikumise tekkimist ja arengut ja sellele kõigiti kaasa aidand. Noorsotsialistidele on sms Martna tundund alati ligidasena, kodusena, omasugusena, noorena, vaimult veel nooremamana kui vahest noorsotsialistid ise. Vanem tegelane parteis on siiski osutund kõige nooruslikumaks, tulisemaks, kõige paremini noori mõistvaks.

Ed. Reining

Mihkel Martna

Mihkel Martna sündis 17.(5.) septembril 1860. a. Läänemaal, Paimpere külas. Martna vanemad olid kehvad renditalu pidajad, ning juba varakult pidid lapsed siirduma kodust võõrsile, otsima tööd ja leiba. Nõnda ka Mihkel, kes oli 6. laps 11-hingelisest lastepereest, lahkus 15 aastasena isakodust Pärnu, teenides poepoisina mitut peremeest. See teenistus oli aga juhuslik ja ajuti elas M. isegi Tallinnas, ühel talvel müütades koguni ajalehti. Tuli siis otsida mingit teenistust või õppida ametit, mis kindlustaks enam-vähem tuleviku. Nii näemegi, et 21-aastasena asub Mihkel Martna maalermeistri juure õppima, 24-aastaselt saab kätte sellipaberid ning 2 aastat hiljem asutab juba Tartu omale väikese töökoja.

Päris tavaline elukäik külast linna rännand talupoisile, kes elutargalt oskab valida endale kindla ameti, erialalise elukutse ja omab küllalt ettevõtlikkust, et asub tööle ettevõtjana, omal käel töötajana. Sarnane elukäik harilikult sulatab väikekodanliku keskklassiga, koguni ei soodusta sotsialistlikku õpetust pooldama, ning meie võime öelda, et mitte majanduslikud põhjused, mitte isiklikult enda turjal tunda saadud kapitalistliku korra pahed ei ole suunand M. M. otsima uut, paremat ilmakorda, selle eest võitlenu. See on olnud algusest tänaseni puhtintellektuaalne veene, filosoofiliste spekulatsioonide tulemus, et praegune kapitalistlik maailmakord on halb, on ebaõiglane, on vähemuse ekspluatatsioon määratu enamiku üle, et kapitalistlik kord takistab inimsoo täielikku kultuurilist arenemist täiuse poole. Selle vastu on vaja võidelda. Ja sotsialistlikus

õpetuses on õige võitlusviis uue, parema, terviklikuma maailmakorra saavutamiseks. Mil teel jõudis M. M. sellele veendele?

Oma õppemeistri perekonnas õppis M. M. ameti kõrval ka saksa keele, mis talle võimaldas laiemat eneseharimist. Algharidus oli ju M.-l äärmiselt puudulik: 5 talve selleaegset külakooli. Kui Eestis kellegi mehe kohta peaks öeldama, et ta on self-made man, siis peab paika see just kõige suuremal määral M. M. juures. Meie kodanlised n. n. seltskonna tegelased ja riigimehed on enamasti diplomeeritud mehed, samuti ka enamik sotsialistlike tegelasi. M. M. on aga kõik omad teadmised omandand iseõppimise ja enesearendamise teel, vastava koolihariduseta. Ja see tung enesetäiendamise poole on veel vanuski aastais küllalt suur.

Selle iseloomustava joone tõttu sarnaneb M. Martna elukäik Saksa ja Inglise töölisiikumise vanema generatsiooni juhtivate tegelaste omaga, kes samuti enamikus võrsund väikekodanluse hulgast, isikliku ettevõtlikkuse tõttu tõusnud majanduslikult võrdlemisi lähedaisse oludesse, kuid samal ajal innukalt osa võttes töölisiikumisest. Ainult meie piiratud poliitilised olud on takistand tõusmast M. M. samale seisukohale, nagu oli seda näiteks August Bebel Saksa töölisiikumises. Eeldusi selleks M. M. isikus oli.

Sellel endaarendamise teel tutvus M. M. ka sotsialistliku õpetusega. Ei ole huvitusest märkida, et vanema sotsialistliku generatsiooni tegelast on M. M. ainus, kelle teadmiste allikas on olnud ainuüksi saksakeelne kirjandus (vene keelt ei oska M. M. üldse). Teised tuntud Eesti poliitikategelased, eriti töölisiikumises, on ammutand oma teadmised vene keele abil vene koole, seega teatavas mõttes Venemaa vaimu ja vaatevinkli kaudu. Need kaks seika: eneseharimise teel ainuüksi saksa keele abil omandada teadmised ja isikliku elu väikekodanlik klassikuuluvus, on jätnud iseloomustava pitsati M. M. edaspidiselegi tegevusele.

Tutvudes Tallinnas oma õpingu aastail Jaak Järve (ajaleht „Virulase“ toimetaja ja väljaandja) kaudu raudteetöölise A. Burlandiga, võimaldus M. lähemalt tutvuneda sotsialismi teoreetiliste töödega. Järve kaudu, kes huvitus eeskätt usuvastase kirjandusega, oli ta tutvunud seni pääasjalikult loodusteaduslike vabamõtteliste teostega. Selles ringis, kuhu kuulusid Järv, Burland, Jaanverk ja mõni teine, kuulis siis M. kõneldavalt ja vaieldavat sotsialistliku õpetuse üle. Muidugi olid need inimesed, kes ainult teadusliku huvi ja arenend silmaringi tõttu enda sisetiste nõuete rahuldamiseks tegelesid sotsialismiga. Propagandast laialistes rahvahulkades ei olnud juttugi, välja arvatud vast Burland, kes veendund sotsiaaldemokraadina maksis Saksamaale isegi parteimaksu ja saksakeelt mõistvate tööliste hulgas katsus levitada agitatsioonikirjandust. Võib küll päris kindlasti öelda, et selle tulemus oli imeväikene. Kõik nad jäid siiski kabinetisotsialistideks. Ja seda kabinetilist vaimu võime märkida Martna edaspidiseski tegevuses kuni viimase ajani.

Rahvusvaheline sotsialism elas neil aastail seismise käärimise ja organisatsiooniliste avaldusvormide otsimise ajajärku. Esimene Internatsionaal oli 1873. a. Genfis pidand oma viimase kongressi. Ja vaatamata sellele, et lähirääkimised puudutasid tähtsaid organisatsioonilisi, ametiühingulise liikumise ja poliitilise võitluse küsimusi, ei suudetud leida vajalist üksmeelt ning rahvusvaheline ühendis lagunes, jäid tegutsema ainult ühingud eri maadesse. Aastast 1878 algas Saksa valitsus oma kuulsat sõjakäiku oma maa sotsialistide vastu, mis lõppes aga, nagu teada, sotsialistide tugevnemisega ja nende mõju kasvamisega rahvahulkades. See vaimustus ja visadus, millega võitlesid Saksa sotsialistid omal maal, ei jätnud muidugi kaudset mõju avaldamata ka Eestis, õhutades ka siin-

M. Martna 21-aastasena

M. Martna pagulasena Soomes 1907.

Mihkel Martna teosed eriraamatutena:

- 1) Carl Robert Jakobson — 1903.
  - 2) Meie korterid — 1903.
  - 3) Punased aastad Eestis — 1903. (Sama soome keeles: Punaset vuodel Virossa).
  - 4) Rändajatele Eesti tööliste — 1907.
  - 5) Soome — 1909.
  - 6) Ajalooline materialism — 1913.
  - 7) Oma kodu — 1914.
  - 8) Külasi — 1914.
  - 9) Mispärast sõditakse? — 1916.
  - 10) Eesti Sotsiaaldemokraatlike Tööliste Partei programm 1917.
  - 11) Eesti autonoomia ja sotsiaaldemokraatia — 1917.
  - 12) Eesti polgud — 1917.
  - 13) Parteid ja klassid — 1917.
  - 14) Der Klassenkrieg in Finnland (klassisõda Soomes — 1918.
  - 15) Estland, die Esten und die estnische Frage (Eesti, eestlased ja eesti küsimus — sama itaalia ja prantsuse tõlkes) — 1919.
  - 16) Revolutsioon, Eesti iseseisvus ja tööliste klass — 1920.
  - 17) Eesti Sotsiaaldemokraatlike Tööliste Partei poliitika 1917—1920 — 1920.
  - 18) Rahvusvaheline Töötoimikond — 1921.
  - 19) 8-tunniline tööpäev — 1924.
  - 20) Korteri küsimus Eestis — 1921.
  - 21) Rahvusvaheline Tööorganisatsioon — 1925.
  - 22) Kes võitleb Eestis tööliklassi huvide eest? — 1926.
  - 23) Elukorteri viletsus — 1927.
  - 24) Kas oleme edasi jõudnud? — 1929.
- Tallinna sündmusi 1905—1906 — 1930. Tõlkeid: A. Pannekoek; Marxismus ja Darwinism; K. Kautsky: Kuidas maailmasõda tekkis.

seid, tösi, väheseid, tegelasi hoogsale tööle. Edaspidised rahvusvahelise sotsialismi tõusuaastad, alates 1889. a. — Teise Internatsionaali loomise-
sega, soodustasid seda veel enam.

Kui M. M. 1885. aastal Tallinnast Tartu elama asus, luges ta end juba veendund sotsialistiks ja otsis lähemat kokkupuudet Tartu vabameelsete ja sotsialistlikult mõtlejate ringidega. Kuna M. M. hoolega teot-
ses eneseharimise kallal, kuulatas muuseumis ka ülikoolis rahvalikke loen-
guid, pääsis ta sel teel lähemale õppivale noorsoole. Tartu ülikool oli
sel ajal koht, kuhu Vene sisekubermangudest saadeti poliitiliselt kahtlasi
üliõpilasi, ja Tartu üliõpilaskond seetõttu oli õige käremeelne. Siit õieti
algab M. M. nüüd radikaalse seltskonnainimese tegevus. Ta teeb kaas-
tööd ajalehis, eestindab saksakeelse mõne agitatsioonibrošüüri ja püüab
kasutada isegi linnavolinikuna hääleõigust, et avalikult oma ideede eest
välja astuda.

Kuna M. M. samal ajal elavalt osa võttis ka n. n. seltskondlisest
tööst Tartus, olles muu seas „Vanemuise“ ja „Taara“ seltsis juhatuseliige,
mängides kaasa näitemängudes, võttes osa jalgratta võidusõitudest jne.,
oli ta nimi võrdlemisi laialt tuntud. Juhatuse liikmena püüdis Martna
hankida seltsis korraldavaile kõneõhtuile kõnelejaid omast ringkonnast ja
kasutas ka seda legaalselt võimalust selgitustöö tegemiseks laialistes rahva-
hulkades.

Samaks otstarbeks anti välja rahvalik aegkiri „Rahva Lõbuleht“, mis
aga kahjuks peagi läks hingusele, kuna ei suudetud leida sobivaid iskiuid
nende toimetamiseks ja majanduslikuks juhtimiseks. Ka ei pakkund
Tartu oma väikekodanliku miljööga küllaldaselt soodsat pinda radikaalse
aegkirja levimiseks.

Loomulikult pidi sarnane maalermeisteri esinemine Tartu isamaali-
kult resp. postimehelikult suunatud kodanluse silmis patt olema. Ehkki
M. M. tegutses väga tagasihoidlikult ja ettevaatlikult, andis see vastolu
niivõrd ennast tunda, et M. pidas paremaks kolida Tallinna. See sündis
1903. aasta alul. Siin omandas ta trükikoja, kus trükiti selleaegset
radikaalsemat ajalehte „Teataja“. Selle kaastöolisteks olid pea kõik
radikaalselt ja sotsialistlikult mõtlejad haritlased. Kuid juba tekkisid
siingi lahkkelid, osa endiseid radikaale tõmbusid tagasi, eelistades mõõdu-
kamaid seisukohti. Ka M. M. oli „Teataja“ toimetuse liige, püüdes
anda lehele võimalikult käremeelsemat tooni.

Aastasaja vahetusel oli Tallinna kiiresti tõusmas tööstuslinnaks, ker-
kisid uued vabrikud, rajati raudteed ja tõusis sadama läbilaske. Maalt
voolasid linna rahvahulgad, moodustades juba tugeva tööstustöölise kaadri,
kelle hulgas radikaalsed, sotsialistlikud ideed leidsid soodsamat vastu-
võttu kui väikekodanlikes Tartus. Siin tekkis juba partei rakukesi, are-
nes sisemine organiseerimistöö ja otsiti eneseavalduse vorme.

Sügav ühiskondlik liikumine, mis näiliselt vaikkse koore all
haaras sajandi vahetusel ja uue esimestel aastatel vene tööliklassi ja
radikaalset intelligentsi, ei jätnud avaldamata mõju ka Eesti sotsialistli-
kesse tegelassisse. Nüüd kus tegelikult kokku puututi tööliikumise-
ga, sotsialistlike ideede tegelikkude teostajatega, taandusid paljud. Teis-
tele andis see aga jõudu, usku ja kindlust oma intellektuaalsel teel saa-
vatatud veenetele, kuna tutvuneti vahenditult selle jõuga, mis sotsialismi
viib võidule.

Arenesid 1905—1906 aasta sündmused. See on eri päätükk Eesti
ühiskondliku liikumise ajaloos, suur ja haarav oma ulatuselt ja sügavu-
selt. Esmakordselt oli liikvel kogu rahvas, esmakordselt olid soodsad

võimalused sotsialistlike ideede propageerimiseks. Nüüd ilmnes, et ei ole üht eesti rahvast vaid on klassid.

1905. a. suvel istus M. M. kuu vanglas kahtlustatuna agitatsioonikõne pidamises salajasel tööliste koosolekul. Karistussalkade eest põgenes M. 1905. a. lõpul maapakku, kust talle alles juunikuul 1917. a. päiale võidukat Vene revolutsiooni õnnestus pöörduda Eestisse. Maapaos olles elas M. pikemat aega Soomes, Šveitsis, Saksamaal ja mujal. Välismaal tutvumises Martna pea kõikide silmapaistvamate sotsialistlike ja edaspidiste kommunistlike tegelastega. Ning need isiklikud sidemed on teinud M. M. mõnegi edaspidise sammu Eesti riigimehena kergemaks ning võimaldand saavutada tulemusi, mis muidu võinuksid olla kahtlased. Mõlten siin omariikluse tunnustamist rahvusvahelise sotsialistliku liikumise poolt.

Vaatamata sellele, et M. M. tuli 12 aastat viibida eemal „kallist perekonnast ja kallist kodumaast“ (M. M. omad sõnad) ja selle tõttu nii mõndagi kibedat ja painavat tundi üle elada, millal tung kodu järgi oli eriti suur, peame siiski ütleva, et üldiselt on emigratsiooni aastad olnud M. M. õnneks. Õnneks tema üldisele arenemisele ja intensiivsele elamusrikkale elule ja viljakale tööle. Vaevalt oleksid Eesti kitsad, piiratud olud, reaktsiooni surve ja hall igapäevsus võimaldand sellase väärtusliku individuaalsuse arenemist, nagu võime märkida M. M. juures nüüd. Kui palju on neid, kes enne 1905—6 aastaid ja sel ajal olid „punased“ ja lootustäratavad jõud tööliikumises. Oli mehi, kellest loodeti võrsuvat Eesti tööliklassi Lassalle'i, kuid kes muutusid spekulervateks pangahärradeks, või kellest sai tsarismi ülistaja ja kristlik linnahärra, või degenererund dollarisulane. Siin, algava poliitilise demokraatia õhkkonnas, olles tunnud vahenditult omal nahal võimuloleva kodanluse survet ja näinud, milliste alatuste ja demagoogia abil valitseb kodanlus rahvast, sai M. M.-st tõeliselt veendund sotsialist. Tulisehingelisest, erksavaimulisest mässumehest olid aeg ja olud arendand süstemaatilise võitleja.

M. Martna tegevus Eestis alates 1917. a. on sedavõrd üldiselt tuntud, et sellest pikemalt juttu ei maksa teha. Märjime siiski, et ta on olnud Tallinna linnavolinik ja -nõunik, Ajutise Maanõukogu liige, samuti Asutava Kogu ja I, II ja III Riigikogu liige. 1926. aastast päiale on ta Riigikogu abiesimees.

Siirdudes vaatlema Martna kirjanduslikku tegevust peame küll tunnustama, et ta kvantitatiivselt on kirjutand rohkem, kui ükski teine Eesti sotsialistlik tegelane. Päale lugematute artiklite pea kõigis välismaa ja eesti sotsialistlikes ajalehis ja kirjus, on Martnalt ilmud rida brošüüre ja uurimusi.

Sellest väärrib erilist tähelepanu uurimus Carl R. Jakobsonist, kus esmakordselt Eestis püütakse ajaloo materialismi vaatevinklist vaadelda ühiskondlike sündmusi ja arengut. Selle raamatu kaudu oli ka võimalus sotsialismi propageerimiseks. Tuleks veel märkida Mihkel Martnat kui korteriolude eest võitlejat, ja sellel alal on M. jäänd ainukeseks asjatundjaks ja innukaks võitlejaks ka sotsialistide ridades. Samuti on ka 8-tunniline tööpäev ja sotsialismi rahvusvahelise koonduse probleemid leidnud väärilist käsitlust Martna töis.

Siin kohal on juhus märkida, et Eestis avalikult vähe tuntud, seda enam aga Soomes ja Lääne-Euroopas sotsialistlikes ringes levinud raamat „Der Klassenkrieg in Finnland“, mis ilmus John Eliel'i nime all, on M. M. kirjutatud. Selle raamatu faktilise materjali rohkus ja asjalik toon, kuid seda enam masendavalt mõjuv sisu annab ülevaatliku pildi

Soome sündmusist 1918, valgete lihunikude metsikusest ja tapahimust. Seda võiks võrrelda H. Barbuse'i samasisulise raamatuga ida-euroopa valgest terrorist. Kuna Soomes käimas praegu Lapua-liikumine ja meilgi leidub selle järgi igatsejaid, ei ole ka huvitusest tutvuneda Eesti lugejail lähemalt Soome isamaalikkuse ringkondade võitlusviisiga.

Martna iseloomustab oma kirjanduslikku tegevust järgmiste sõnadega: „Ma ehk võin öelda, et minu soontes voolab niisugust verd, mida poliitika inimeses ajakirjaniku vereks võiks nimetada, s. o. niisugust verd, mis teatavate sündmuste puhul mitte rahule jääda ei või, mis „reageerib“, mis käe „rusikasse tõmbab“, „sule kätte võtma sunnib“, mis „sõnad suhu“ toob. . .“

Selle sünnipärase talendiga on seletatav M. M. võrratult suur viljakus.

Eesti Sotsialistliku Tööliste Partei tegevusest on M. osa võtnud, selle asutamisest alates. Tema koostatud on ka Eesti Sotsiaaldemokraatliku Tööliste Partei esimene programm. Kuid silmapaistvat, mõjuavaldavat osa ei ole M. M. partei poliitilises elus mängind. M. M. ei ole mees, kes tahaks ja oskaks enese ümber luua rühmituse, kellele toetudes ta enda vaated suudaks läbi suruda ja maksuma panna. Ta võitleb rohkem omaette. Teda ei heiduta kui ta jääb oma arvamistega vähemusse, ta ei püüa endale parteis — poliitiliste kombinatsioonidega enamuse poolehoidu. Partei asutamisest saadik on M. M. olnud selle keskkomitee liige.

Kõnemehena on M. Martna suurepärase. Tema hästimõeldud, tihti küll pisut laialivalguvad ja õpetlikku tooni kandvad kõned, on spontaansed ja mahlakalt ette kantud. Ta ei jäta kunagi kasutamata võimalust, et vahelehüüdjale sapi ja irooniaga vastata. Keel on rahvalik, tõsi küll pisut vananenud omas vormis, kuid selge ja arusaadav. Usun, sellane peab olemagi rahvamehe keel.

Erakulist seisukohta võime märkida ka Martna perekondlikes elus. Meie ei tunne ühtki teist Martna nimelist poliitikategelast, vaatamata sellele, et M. oli 10 õde-venda ja 6 last. Ka siin on vana Martna jäänd ükski.

□

Meil, noorsotsialistidel, on rõõm, et, vaatamata oma soliidsele eale ja soliidsele positsioonile ühiskondlikus elus, ei ole Mihkel Martna soliidistunud poliitiliselt. Meil on rõõm, et vanas Mihkel Martnas on veel revolutsioonilist vaimu, on pulbitsevat elutungi ja teotahet, ning protesti kõige vastu, mis tahab teha sotsialiste kodanlikes demokraatias ainuüksi poliitiliste ja majanduslike päevahuvide eest võitlejaks. Meil on rõõm, et M. M. on erksalt valmis võitlema ja noori selleks õhutama, et tööliste partei oleks võitluspartei, oleks koondis, mis kasvatab ja juhib oma liikmeid võitluseks uue, parema maailmakorra eest.

Raske ja vaevaline on tööliikumise tee, võitlus poliitilise vabaduse ja tulundusliku üheõiguse eest. Raske on ta olnud ja on kõikjal eriti väikeriiges, mis on kannatand alul suurriikide despootliku imperiaalsi raudkontsa all ja sattund siis oma kodanluse surve alla. Hulgad on langend võitluses, kangelaste nimetud ja nimega hauad katavad arvutult kodumaa rabakamarikke või liivaluuteid. Au langenuile! Ent au ka elavaile, me ridades püsivaile! Au me veteraanele! Au neile, kellele tööliiklasi revolutsiooniline liikumine ei ole olnud impulsiivne noorustuhin või karjääri küsimus, vaid ilmavaade, mis juhib ja määrab kogu nende tegevuse, sihid ja eesmärgid; kellele klassivõitluse alusel seisva revol-

sioonilise tööliikumise põhimõtted ja marksistlikud tõekspidamised on vajaduseks.

Seepärast tervitab noorsotsialistide pere M. M. tema 70 sünnipäeval. Lugupeetud Maestro! ela, löö sekka veel kaua, kaua aastaid! Jätkugu sul selleks jõudu ja tervist! Noorsotsialistide, tõusva generatsiooni poolehoid on sinuga. Kinnitame seda sulle oma tervitushüüuga:

Sõprus! Sõprus! Sõprus!

ORVUSTO

Martna poliitilisi otsinguid

REVOLUTSIONILINE MARKSISM VÕIDAB SOTSIAALPATRIOTISMI.

1.

Kas meie ei ole näind vankumisi ja kõhklemisi mõnegi juures, kelle ilmavaade peaks olema kujunend, kas meie ei kuule ja näe tihtigi sõnadeveenete ja tegude vastolusid? Kas tihti sotsialistlikkudegi võitlejate seas ei esine kaks poolt: üks, kes mõistusliku arengu ja ilmavaate põhjal on sotsialist, teine, kes ei suuda loobuda kodanlisest elamiskultuurist, kes rebib maha kodus või sõprade seas, mis ta on teind organisatsioonis, parlamendis või toimetuses. Vähesed kindla tahtega inimesed on jõudnud loobuda täieliselt vanast ja tunnevad sisemist rõõmu uuest, vähesed teostavad oma isikus sotsialismi isikliku sünteesi.

Ärgem häbenegem öelda ka oma vaenlaste kuuldes, et oma sügavalt hingelt meie parimaidki kuulub kodanlusse. Kuid peame otsima kõige põhjusi, ja põhjused on ikka vabandavad. Need, kes on veetnud nooruse talutares, teostand hiigla murrangu kodanlisse intelligenti siirdudes, ei ole suutnud teostada teist murrangut muutumaks sotsialistlikuks inimeseks. Nende veended ei ole rajatud nende sisemisele tunnetele, teadvusel ei ole kooskõla alateadvusega. Sama märkame töölisteski, kes on ärgand poliitiliselt, kuid kes ei leia tööliklassi veel sünteesi, kogu elu, kogu elamiskultuuri algeid.

Martnal on palju eeldusi hingeliseks lõhestumiseks. Ta kultuuristumine on olnud sügavasti linnaväikekodanluse mõjustatud. Seda enam, Martna sotsialistliku teadvuse areng kuulub täieliselt aega, millal sotsialism oli peaaegu ainult tulunduslik süsteem ja selle teostamise poliitiline programm. Ennesõjane sotsialistlik liikumine sisaldas kahtlemata teisigi elemente, kuid need ei olnud kultiveeritud teadlikult.

2.

Sajandi alul, kui ühiskondlik mõte arenes Eestis suure elavusega, otsustus lõplikult ka Martna poliitiline asend. Pidi olema vabaduseinstinkti ja endise talupoisi sirget selgroogu, et käsitöömeister lahendas keelelise küsimuse: loobus traditsioonist ja hakkas tarvitama eesti keelt kodukeelena. Kuid sellest edasi käsitöömeister kuulus nende intellektuaalselt arenenumate sekka, kes valisid endale sotsialistliku leeri. See ei olnud tingitud Martna asendist ühiskonnas: siin valitses intellektuaalne areng.

Martna on maapao aastail Internatsionaali ulatuses vasema tiiva sotsialist. Teoreetiliselt tõis ta kasutab hoogsalt marksistlikku meetodit,

mida tõestab eriti Kautsky toimetatavas ajakirjas „Die neue Zeit“ uurimus Saksa põllutuludusest. Rosa Luxemburgile lähedal, ta esindab 1910. aastal Kopenhagenis peetud Internatsionaali kongressil Tallinna komiteed Leenini rühmas. Nii „Vabas Sõnas“ avaldatud kirjutised kui päevaraamatu leheküljed maailmasõja ajalt tõestavad: Martna on kujunenud piirjoontega internatsionaalist, sotsialistliku liikumise vasemtiiva mees.

Ta tunneb suurt huvi noorsooliikumisele, mis toimus rahvusvahelise sotsialismi huvides, mis just siis oli tugev, kui Internatsionaal oli varisemas kokku. Rootsi vasemlised noorsooliikumise juhid Zeth Höglund ja Ture Nerman on talle hiljemgi hääd sõbrad.

Kui kaugel kas või vanadusenõdrast vene teoreetikust Plehhanovist, kes asus — hoolimata oma suurest teoreetilisest bagaasist — sotsiaal-patriotlikule seisukohale!

3.

Tagasitulek kodumaale 1917. aasta revolutsiooni keerises tähendas Martnale rasket keerdküsimust: partei valikut. Näis, et tollaegses enamlaste parteis Martna pidi olema kodus — kuid ometi ta loobus sellest. Kas olid siin mõõduandev mõne lähedase inimese nõuanne, kas „Eesti Sotsiaaldemokraatliku Ühenduse“ püüe ühendada kõik marksistlikud sotsialistid, ei ole veel selge.

Oli ometi nii, et enamlased jäid omaette, ja asutatav „ühtlane“ sotsiaaldemokraatlik organisatsioon jäi vähemliseks. Ja see organisatsioon, uuel nimetatud *Eesti Sotsiaaldemokraatline Tööliste Partei*, ei saand jääda — oma parempoolse opositsiooni tõttu enamlastele — selgejooneliseks klassivõitluse parteiks, vaid sellesse pääsis sisse sotsiaal-patriotlikku elementi.*) Selle partei koosseis oli hoopis väikekodanlisem enamlaste ja isegi sotsialistide-revolutsionääride parteist, ja parteiga ühinend väikekodanliste rühmituste huvid sundisid tegema järgiandmisi paremale hoopis enam kui vasemale.

Rahvusküsimus oli 1917. aasta revolutsioonis keskseid küsimusi. Kahlemata, see ei olnud esmajärguline küsimus proletariaadile, küll aga intelligentsile. Talupojad olid ses asjas — sel ajal! — vastuvõtlikud kodanluse rahvusagitatsioonile. See asetas rahvusküsimuse päevakorda, ja Martna oli esimene, kes samal ajal lahendas *Eesti autonoomia* küsimuse sotsialistliku doktriini seisukohast. Kodanlus pidas ju hiljemgi veel naeruväärseks Eesti iseseisvust ja ainult Eesti sotsialistid-revolutsionäärid — intelligentsi survele — pakkusid varssi „töövabariiklikku“ iseseisvust.

Teine küsimus, mis tõmbas samal ajal Martna kaasa, oli „Eesti polkude“ küsimus, mida ta jällegi püüdis lahendada põhimõtete seisukohast. Et eesti sõjaväelaste tõmbamiseks rahvuslikesse väeosadesse löid hoogsalt ja juhtivaltki kaasa August Rei ja Hans Martna, samuti sotsialistid-revolutsionäärid Hans Kruus ja Johannes Semper, siis ei tundunud ka Mihkel Martnale midagi halba selles, kui sotsialistid koos kodanlusega teevad üldrahvuslikku tööd.

*) Eksimõistmiste vältimiseks juhin lugejat tutvuma mõistetega *sotsiaal-patriotism* ja *sotsiaal-imperialism* Friedrich Adleri brošüürist „Kui sõda siiski peaks puhkema...“

Õige, need sammud ei tee Martnast kuidagi sotsiaalpatriooti. Neid võis astuda iga sotsialist. Martna kirjutatud partei programmi samast ajast on tugeva klassivõitluse joone kantud. Ja et välisdelegatsiooni kodanline õhkkond ega riigi iseseisvusekaubitsemised ei väärand Martna klassivõitlusekäsitlust, seda näeme 1918. a. sügisel ilmunud saksakeelsest „Der Klassenkrieg in Finnland“; raamat, mis ilmus John Eliel'i varjunimega varustatult, on selgejoonelisemaid sotsialistlikke dokumente Soome valgest terrorist.

Järgnevad aastad aga surusid Martnale kätte raske ülesande. Arvutusega suhtudes enamlisele liikumisele, tekkis kohe teine äärmus: sotsiaal-patriotism, *kodumaa* huvid enne töölisklassi huvisid. Pidi olema raske sotsialistil luua sidemeid rahvusvahelises sotsialistlikus peres mitte Eesti tööliiskumise elustamiseks vaid — Eesti riikliku iseseisvuse tunnustamiseks. „Estland, die Esten und die estnische Frage“ on selle sotsiaal-patriotismi ülim tipp, ja Martna on imestand isegi, kuidas neil käikudel tekkis sõbralik vahekord just parempoolsete sotsialistidega: need ju omistasid suure tähelepanu sotsialistide *üldrahvuslikele* ülesandele!

Maareform, mis pidi kindlustama Eesti rahuliku arengu väikekodanluse armust, ei rahuldand Martnat põrmugi. Kuid ta oli sunnitud isegi seda kaitsma — ta sotsiaalpatriootlik parteiasend määras talle tee. Ta vabandas, et „revolutsioon meile selle ülesande kätte määras ja et meie selle teostamise juure asudes ka sellest *ajalooliselt õieti* aru olme saanud (Eesti s.-d. partei poliitika, kõne maatöölise kongressil 1920). Küll oli Martnal samal ajal kahtlusi maareformi suhtes, küll kirjutas talle varssi pärast seda Georg Engelbert Graf, kes oma läbitungiva analüüsiga leidis hoopis vastupidist: „Mul on mulje, et Eesti agraarreform tahab teenida ainult väiketalu poegi ja suruda proletariaadi ning probleemi *sotsialistliku* lahenduse võimalikult tagaplaanile. Mul on edasi käsitus, et — kaudselt — seejuures on käed mängus Inglise kapitalil, mis praegu on vallatud püüdest kindlustada enesele Idas kaubaturgid.“

Martna ise on väljendand hlijem sama, ja järsumaltki. Kuid revolutsioonipraktika puudus, mõnede välismaade nimekate sotsialistide eksi-eeskujud ja eksi-käsitlused, mitmeti ummikuline seisukord, mis pidi lahendatama kiiresti, sundis siis ka neile tulemustele, tugevi opositsioon vasemalt aga kompromissidele kodanlusega.

Ärgem unustagem, et samal ajal klassivõitleja ei magand Martnas. Kas siin poliitilistes vastuokstuses ei kõnele rahvuslikust võitlusest tõusnud sotsialist, kelle rõhutud rahvuslik asend on tekitand nüüd rahvuslike tunnete voolu, mida kaine materialistlik ajalookäsitlus ei suuda tõkestada. Kogu Martna sotsiaalpatriootlikus perioodis on palju naiivsust, palju usku kodanlaste õiglusse. Veel 1925. aastal ta loodab, et kommunistideks kahtlustatute mahatapmised pannakse seisma, kui Sotsialistlik Töölis-Internatsionaal ei astu ägedaid samme vabariigi valitsuse vastu.

5.

Viimaste aastate arenemine on mõjund kaasa Martna ennemaailmasõjaste veenete värskendamises. Üheltpoolt, kahe sotsialistliku partei ühinemisel kadus parteitaktiline vajadus olla opositsioonis vasemale. Teisalt — kodanluse areng täiesti reaktsiooniliseks on pilland laiali kõik lootused tõelisest demokraatiast. Ja kolmandaks — uuemad sotsialistlikud teoreetilised tööd, praktilinegi areng, eriti Saksa partei vasemik,

---

on andnud Martnale võimalust leida kooskõla endise teooria ja uue poliitilise olukorra vahel.

Kas ei ole näiteks käesoleva aasta eelarvekõne ja sellekohane kirjutis meie „Rünnakus“? Kas ei ole Martna valitsusekoalitsiooni asjas olnud varem veendel, et meil *sel pilgul* ja *sel kujul* ei ole soovitatav „kaasa valitseda“, hiljem aga see opositsioon on tingitud *klassiriigi* analüüsist.

Martna ei ole tardund. Meile näib, et Martna on lähedal uusaegsele revolutsioonilisele sotsialismile, ta ehk ei jõua alati tunnetada, aga ta mõistab sotsialismi elusünteesina. Ennesõjaaegne tugev teoreetiline koolitus ja uue sotsialistliku teooria silmaspidamine on varustand Martna uuesti tugevate klassivõitluse seisukohtadega. Illusioonid näivad olevat lõplikult kadund, selle asemele astund marksistlik analüüs. See ei või leppida tööliikumisse tungiva uusrevisjonismiga, see nõuab joone tõmbamist kodanluse ja tööliklassi vahele.

Üleskutse rahvusvaheliseks noorte- päevaks!

SÕDA SÕJALE!

Seltsimehed!

Kümme aastat on läinud rahvusvahelise ühenduse uuendamisest sotsialistlike noorsooliitude vahel pärast maailmasõda. On olnud vaja aastakümme pingutatud ja väsimatut tööd, et ehitada Sotsialistlik Noorsoo-Internatsionaal sotsialistlike noorsooliitude elavaks rahvusvaheliseks tööühenduseks. Uhkusega võime aga märkida, et meie Sotsialistlik Noorsoo-Internatsionaal täna on tugevam ja suurem kui kunagi enne. Sellest hoolimata jääb veel palju teha.

Maailmasõja määratud kahjud ei ole ikka veel tasandatud.

Maailma rahvad elavad praegu üle tulunduskriisi määratus suuruses, mis enne kõike ähvardab tööliskonda tööpuuduse ja tulundusliku reaktiooniga. Edu ja rahvasterahu jõud on paljudes maades rängas võitluses fašistliku reaktiooni vastu, ja ainult kõigi jõudude pingutusega sotsialistlikul tööliikumisel õnnestub kanda demokraatia ja rahvasterahu mõtet.

Haavad, mis maailmasõda on löönud inimkonnale, on veel ravitamata, aga juba jälle ähvardab uus sõjahüdaoht. Versailles' lepingu desarmeerimislubadus on täitmata; Kelloggi leping, mis piiras sõda, ei või takistada uut relvastumist; Inglise töölisvalitsuse võimsad katsed, jõuda vähemasti osalise desarmeerimiseni, on põrgand teiste asjaomaste valitsuste ägedale vastupanule, ja Taani sotsiaaldemokraatlikult juhitud valitsuse julge eeskuju ei ole leidnud senni vastukõla mõjukalt Euroopa riikidelt.

Rahvad on jälle relvastatud!

Ainus võim, mis tõsiselt ja lakkamatult võitleb relvastushulluse vastu, mis taganematult nõuab desarmeerimist ja rahu rahvaste vahel, on Sotsialistlik Töölis-Internatsionaal ja Rahvusvaheline Ametiühingute Liit. Need organisatsioonid ja nendesse kuuluvad üksikute maade liidud on ka tule-

---

vikus maailmarahu eest peetava võitluse otsustavad kandjad. Sotsialistlik noorpõlv on siingi täiskasvand töölistkonna kõrval.

Tahame maailmarahu!

Just nüüd peab kordama seda sotsialistliku noorpõlve hüüdsõna kogu rõhuga. Noorpõlv mängib eri osa sõjaõhutajate ja võimupoliitikute arvestuses. Loodetakse uut päälekasvatavat generatsiooni, kes ei tunne enam oma mälestustest maailmasõja koledest ja keda sellepärast tahetakse võita uuele sõjavaimustusele sõjasündmuste romantilise kujutamisega. Seda aga ei pea juhtuma, ja meie peame oma rühmatöös ning liikmeteverbimises ikka uue ja tugeva jõuga mõjustama päälekasvatavat proletaarset noorpõlve maailmarahu mõttele. Meie ridades rahvusliku vaenu õhutus ega võimuimetlus ei tohi leida maad. Kõik meie jõud kuuluvad rahvusvahelise sotsialistliku töölistikumise rahuvõitluse suurele sihile.

Sotsialistlik Noorsoo-Internatsionaal pühitseb 5. oktoobril oma
rahvusvahelist noortepäeva.

Jälle kõigil mail, kus on olemas sotsialistlikud noorsooliidud, ja kõigis kohtades tuhanded ja tuhanded noore sotsialistid ühinevad meelevaldusteks sotsialistliku noorsooliikumise rahvusvaheliste ideede eest.

Kutsume teid pühitsema sel aastal rahvusvahelist noortepäeva hüüdsõnaga: Desarmeerimise ja rahvasterahu eest! Kõigi maade sõjaõhuta-jaile ja fašistidele hüüame vastu tuhatkordse:

Ei üal sõda!

Meie vastased peavad tundma, et töötav noorpõlv tahab rahu, meie sõbrad peavad teadma uuesti, et nad võivad arvestada oma võitluses sotsialistlikku noorpõlve.

Seltsimehed! Kujundage selleaastane noortepäev rahvusvahelise solidariteedi ja paindumatu rahutahte võimsaks meelevalduseks! Kandke meie hüüded omale maale, tõmmake rahvusvahelisse sotsialistlikku noorteliikumise uusi noori, et võiksime ikka tugevamini ja ühendatumalt pidada oma võitlust rahvusvahelise sotsialismi suurte sihtide eest.

Fašismi ja rahvastetapmise vastu!

Sotsialismi ja rahvasterahu eest!

Sotsialistliku Noorsoo-Internatsionaali büroo:

Karl Heinz, Viinis,

Erich Ollenhauer, Berliinis,

Ernst Paul, Prahlas,

Koos Vorrink, Amsterdamis,

Hans Hansen, Kopenhagenis,

Ludwik Cohn, Varssavis,

Valère Aubry, Brüsselis.

JEAN ZYROMSKI

Revolutsiooniline ideoloogia ja sotsialistlik meetod

Samal määral kui sotsialism suurendab oma mõju valijate hulka-desse ja oma parlamentaarset võimu, ta revolutsiooniline alus näib minevat segasemaks. Praegu tihti kujutatakse sotsialistlikku korda kapita-listliku korra teisendina või asendajana. Kirglikult rõhutatakse ühis-konna üldhuvisid. Peetakse maksvaks, et sotsialistlik partei peab tões-

tama oma väärtust ja vajadust sellega, et oskab teha paremat kapitalistlikus korras kui kapitalism ise.

Tõeliselt — ja see on sotsialismi õige ja viljakas käsitlus — tuleb ikka rõhutada, et sotsialism ei ole mingi kodanlise ühiskonna kõrgem, täiuslikum aste. Ei pea kartma kõnelda avalikult, et sotsialism ei teostu kunagi ilma kapitalismi tulunduslike ja sotsiaalsete olukordade eelkäiva hävitamiseta. Sotsialism vajab ühiskonna aluste eneste põhjalikku ümberkorraldamist. Peame juurima välja selle ühiskonna juured, kui tahame purustada kogu klassiühiskonna, kodanlise riigi kogu aparadi, sest need on kapitalismi kaitsjad ja kindlustajad. See põhjalik ümberkorraldus suundub kõigi sotsiaalsete, moraalsete ja vaimsete väärtuste ümberkorraldamisele. Sellepärast sotsialism on uus ja endas piirduv ühiskond, kapitalismi antitees.

On aeg tuua jälle valgele need meie revolutsioonilise aluse tähtsad mõtted. Muidugi, kapitalistlikus süsteemis on olemas kõik materiaalsed eeldused sotsiaalseks revolutsiooniks, aga oleks marksistliku analüüsi omataoline pahupidipöörmine, kui mõeldaks võidavat teostada sotsialism kapitalismi vahenditega. Ei või olla tähelepanemata, et meie liikumises kui ka selle aktsioonides need algelised aga ometi põhjanevad tunnetused alatasa on jäänud kõrvale, ja nende asemele on astund ideoloogia, mis usub võivat asendada kapitalismi purunemist kapitalismi ülevõtmise ja uuendamisega või kompromissidega.

Nii oleme jõudnud sinna, et vaatleme sotsialistliku meetodi probleeme — mitte õpetust — hoopis eri vaatepunktidest.

Kuuleme tihti esinevat vaadet, et ajaloolise arengu teatud järgule, mis eelneb lõplikule sotsiaalsele ümberkujundumisele, võiks loota veel parlamentaarset koostööd, mille loogiliselt on tulemuseks valitsusekoalitsioon kodanlise demokraatia parteidega.

Meil peab olema selge, et neilt koalitsiooni parteidelt meie ei nõua midagi muud kui nende eneste programmi teostamist, et vannume neile otse truudust. Kompromissid jäävad meile alale!

See käsitlus eeldab, et nende parteide programm moodustab mingi minimaalprogrammi, mille teostamine oleks võimalik selle revolutsioonilise lõppkriisi ajal. See käsitlus arvab ka, et tee sotsialismi juurde — ma ei ütle: kogu sotsialismi teostamine — tuleb käia koostöös nende kodanliste parteidega.

Siin on otsustav punkt ja põhjus, mispärast meie taunime (mõistame hukka) sotsialistliku taktika teisest vaatepunktist.

Usume, et kapitalistliku arengu praeguses staadiumis kodanlise demokraatia parteid, kes veel täna eralduvad reaktsioonilise fašismi parteidest, on juba kaotand oma demokraatliku potentsiaali.

Meie päevil ei ole enam „reformid“, mis oma otsekoheste või kaudse mõjuga ei riivaks kapitalistliku süsteemi aluseid. Reformide tõkestamine ja nende kiirendamine on ikka seotud klassiprobleemiga. Sellega aga purunevad klasside vastolude haprad kokkulepped.

Teatud valimiste üleskutsed ja parlamendikõned võivad panna uskuma, et sotsialistliku partei ja vasemate kodanlaste vahel on teatud kooskõla. Tulunduslik elu ja sotsiaalne tõelisus aga tõestavad kiiresti, et erinevused on selged.

Sotsiaalsed konfliktid ja rahavõimu asend asetavad igapäevases võitluses otsustavaid probleeme, mida peab lahendama päevpäevalt. Selles aga kodanline demokraatia osutub võimetuks, olles plutokraatia (raha võimu) vang.

Isegi sotsiaalsele revolutsioonile eelnevas üleminekuperioodis meie ei pea võimalikuks ühist poliitikat parlamendis või valitsuses. Sotsialistliku partei aj vasemkodanlaste vahel. Meie ei näe liberaalseis parteides loomulikke abilisi sotsiaalse demokraatia ülesehitamises, need on meie vastased, keda peab paljastama ja kelle vastu peab võitlema.

Meie ülesandes: kiskuda kapitalistlikult ühiskonnalt kõik õigluse osad, mis ta vabastab meie alalise surve all — selleks ülesandeks meie ei pea teda kõlvuliseks, sest *revolutsiooniline evolutsioon*, klassivõitlus, areneb alatasa ses ühiskonnas.

Sellane asend tähendab, et meie suurendame nende kodanliste demokraatlike parteide vastolusid ja alalisi vankumisi, ja et selle tulemusel meie ikka enam võtame neilt demokraatlike parteide iseloomu, mis võiksid töötada kaasa ühiskonna tulundusliku ümberkorraldamise rütmi mõjustamise ülesandes.

Kirjandust

Marx-Engels: Über historischen Materialismus. Selle päälkirja all ilmuv raamat toob väljavõtteid Marxi ja Engelsi teostest materialistliku ajalookäsitluse ainetena. Esimene vihk käsitleb küsimusi nagu: oleviku filosoofia, väikekodanline ühiskond ja võitlus selle vastu, juudiküsimus, usu olemas, materialistliku ja idealistliku ideoloogia vastolud jne. Kommunistlikuna väljaandena raamat juba eessõnas pakub pisut vassinguid, kuid tekstide väljaandena seda oleks soovitav tarvitada.

Ilja Ehrenburg: Trust D. E. Euroopa hukkimise lugu. Huvitav ühiskondlik tuleviku satiir, mis vahetevahel küll langeb liigseisse rõvetsemistesse, kuid mis ometi annab kapitalistliku Euroopa ja Ameerika hää kriitika — kõverpeeglis muidugi.

Karl Ast-Rumor: Palava pükese ja fanaatilise usu maalt. I osa: Tseilon. Ast esineb reisivisketega, mis on kerged ja huvitavad ühtlasi. Esimene raamat heidab põgusa pilgu ka sotsiaalseisse oludesse, kuid India võitlused ja nende sihid jäävad veel avastamata. Loodame, et seda tehakse järgnevas kolmes andes.
N. A.

Juhani Aho: Kas mäletad? Roman, 304 lhk. h. 3 kr. Eesti Kirjanduse Selts. Selle romaaniga Aho toodangust eesti lugejatele tehtud kättesaadavaks. „Kas mäletad?“ on kirjaniku viimne teos, kirjutatud 1920. aastal. See on õrn, sügavalt lüüriline ja kaunis raamat, veidi kurb oma põhitoonilt, kuid siiski kirkastav ja positiivne.

Jüri Nuut: Millest kõneleb Einsteini relatiivsuseõpetus? 106 lhk., h. 2 kr. 50 s. Tänavu on õieti relatiivsuseõpetuse juubeliaasta — 25 aastat tagasi esines prof. Einstein esmakordselt oma teooriaga. Nüüd on see aga saand juba üldise tunnustuse osaliseks. Ei saa aga ütelda, et meil relatiivsuseõpetusest kuigi palju teataks. Eesti keeles puudus päalegi vastav kirjandus täiesti. Nüüd tahab J. Nuudi raamatukene seda tühja kohta täita. Raamat on kirjutatud asjatundlikult, seejuures aga rahvalikult, nii et selle lugemine erilisi eelteadmisi ei nõua. Võime seda soojalt soovitada kõigile.
K. Fr.

Eesti Noorsotsialistliku Liidu häälekandja.
Vastutav toimetaja **Lui Metslang.** Väljaandja **Mihkel Mihkelson.**
Toimetus ja talitus: Tallinn, V. Pärnu mnt. 31, postkast 367.
Kirjastuse o.-ü. „Täht“ trükk, Tallinnas.